

DOI: <http://doi.org/10.32750/2025-0334>

УДК 339.9:338.43:502.131.1(4)(477)

JEL Classification: F18, Q17, Q56, O13, F15

Обушний Сергій Миколайович

кандидат економічних наук, доцент

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0001-6936-955X

e-mail: s.obushnyi@kubg.edu.ua

Венгер Кирило Олександрович

аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

ORCID ID: 0009-0006-6780-307X

e-mail: kirillvenger@gmail.com

АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТІВ CAP ТА ІНСТРУМЕНТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАСТОСОВНИХ ДО АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація. У контексті євроінтеграційного курсу України важливим стратегічним завданням постає адаптація аграрної політики до екологічних та економічних стандартів Європейського Союзу. Особливу роль у цьому процесі відіграє Спільна аграрна політика (CAP), яка є центральним інструментом регулювання аграрної сфери в ЄС. Мета статті полягає в комплексному аналізі ключових елементів CAP та інструментів сталого розвитку, що можуть бути застосовані до українського аграрного сектору з урахуванням національних особливостей та стратегічних орієнтирів зеленого переходу. Під час проведення дослідження застосовано системний, порівняльний та описовий методи, що дозволили проаналізувати елементи CAP у контексті їхньої застосовності до аграрної політики України. Також використано метод експертного узагальнення та контент-аналіз нормативно-правових і стратегічних документів. У результаті дослідження виявлено, що ключовими механізмами сталого розвитку в рамках CAP є екосхеми, диференційовані схеми прямої підтримки, програми розвитку сільських територій та інструменти інституційної підтримки фермерства. Здійснено класифікацію інструментів CAP за ознаками релевантності до національних умов України та визначено пріоритетні напрями їх запозичення. Особливу увагу приділено можливостям запровадження фінансових стимулів за екологічно відповідальні практики, а також гармонізації регуляторної бази у сфері охорони ґрунтів, кліматичної нейтральності та агроєкології. Визначено ключові перепони для імплементації підходів CAP в Україні — зокрема, обмежена інституційна спроможність, фрагментарність екологічної політики та нерівномірний доступ різних груп фермерів до підтримки. Запропоновано конкретні напрями політичних і нормативних змін для уможливлення поступової адаптації CAP в українських реаліях, включно з комплексною модернізацією державної підтримки, впровадженням екосхем, зміцненням інституційної спроможності профільних органів та розвитком освітніх і дорадчих програм для агровиробників. Узагальнено, що інтеграція елементів CAP до аграрної політики України є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності агросектору, зменшення екологічних ризиків і досягнення цілей сталого розвитку. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні взаємозв'язку між інструментами CAP та національними політичними пріоритетами у сфері агроєкології. Практична цінність дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій для органів державної влади та аграрного бізнесу щодо використання механізмів CAP у процесі трансформації аграрного сектору.

Ключові слова: екосхеми; агроєкологічна політика; інституційна спроможність; державна підтримка фермерства; інвестиції; сталий розвиток; гармонізація стандартів; фінансування; проекти.

ВСТУП

Актуалізація кліматичних викликів, трансформація парадигми розвитку аграрного виробництва в Європейському Союзі (далі — ЄС), а також екологічна орієнтованість нового політичного циклу Спільної аграрної політики (далі — CAP) Європейського Союзу на період 2023–2027 рр., обумовлюють необхідність перегляду стратегічних підходів до розвитку аграрного сектору в країнах-кандидатах на членство в ЄС,

зокрема — в Україні. CAP стала інструментом не лише аграрної підтримки, але й екосистемного регулювання, що передбачає гармонізацію економічних, соціальних та екологічних пріоритетів. У цьому контексті дослідження сучасної архітектури CAP та її застосовності до українських реалій набуває особливого значення для адаптації аграрного сектору України до стандартів сталого розвитку.

Україна, як держава із суттєвою часткою сільськогосподарського виробництва у валовому внутрішньому продукті (далі — ВВП), має значний потенціал для екологізації аграрної політики. Проте, наявні інституційні й економічні виклики, пов'язані з війною, структурною фрагментованістю аграрного ринку, нестачею механізмів «зеленої» підтримки та слабкою інтеграцією інновацій, потребують системного аналізу тих елементів CAP, які можуть бути ефективно імplementовані в умовах трансформації української економіки [7], [12].

Особливої уваги потребує вивчення екологічних та фінансових інструментів, які забезпечують реалізацію принципів сталого розвитку в межах CAP, таких як екосхеми, агроекологічні заходи, інструменти ризик-менеджменту, фінансова підтримка адаптаційних практик. З огляду на необхідність досягнення кліматичних цілей ЄС, зазначені інструменти повинні стати базою для гармонізації української аграрної політики з європейськими пріоритетами [13], [1]. Попри наявні зусилля України щодо наближення політик, процес залишається фрагментарним і обмеженим нормативно-правовими та управлінськими бар'єрами. Водночас європейський досвід доводить ефективність міжсекторального підходу до сталого розвитку сільських територій, який варто враховувати при формуванні аграрної стратегії України [2], [10].

Отже, постає нагальна наукова проблема ідентифікувати ті елементи та механізми CAP, які можуть бути ефективно інтегровані в систему управління аграрним сектором України, з урахуванням принципів сталого розвитку, вимог Європейського зеленого курсу та необхідності адаптації до екологічних стандартів ЄС. Ця проблема є актуальною як у науковому, так і в практичному вимірах, оскільки стосується стратегічної перспективи України як держави-кандидата на членство в ЄС.

Метою дослідження є проаналізувати елементи CAP та інструменти сталого розвитку з метою оцінки їхньої застосовності в аграрному секторі України в умовах адаптації до екологічних стандартів ЄС. Для досягнення поставленої мети у дослідженні сформульовано такі завдання:

1. Дослідити структуру та функціональні напрями CAP, з урахуванням екологічного виміру аграрної політики ЄС.
2. Проаналізувати практики застосування екологічних і фінансових інструментів CAP, зокрема екосхем, механізмів підтримки «зеленої» трансформації, а також їх потенціал адаптації в українських умовах.
3. Сформулювати рекомендації щодо інтеграції релевантних елементів CAP в національну аграрну політику України для забезпечення екологізації сільськогосподарського виробництва та наближення до стандартів ЄС.

Огляд літератури. Сучасна наукова література щодо Спільної аграрної політики ЄС і можливостей її адаптації до умов українського аграрного сектору зосереджена навколо трьох ключових напрямів: екологічна модернізація CAP та її вплив на сільське господарство, механізми державної підтримки та регуляції сталого розвитку, а також інституційна та фінансова спроможність країн-кандидатів у контексті євроінтеграції.

Одним із ключових викликів, на які орієнтується новий цикл CAP 2023–2027 рр., є впровадження екологічних стандартів, зокрема через систему екосхем і підтримку агроекологічних практик. Як зазначають [14], CAP поступово перетворюється з інструменту

аграрного субсидування на комплексний механізм сталого розвитку, з акцентом на збереження природних ресурсів, боротьбу з кліматичними змінами та підтримку регіональної продовольчої безпеки. Подібну позицію поділяють [13], які акцентують увагу на ролі фіскальних інструментів у просуванні низьковуглецевого сільського господарства. Автори доводять, що податкові стимули та субсидії, орієнтовані на зниження вуглецевого сліду, є критично важливими для досягнення цілей Європейського зеленого курсу.

Українські дослідники приділяють значну увагу гармонізації національної аграрної політики зі стратегічними цілями САР. Зокрема, Харченко [11] наголошує на необхідності формування системи державного регулювання, що поєднує екологічну доцільність із економічною ефективністю. Водночас Погорелова [7] розкриває концептуальні засади державного регулювання аграрного сектору в контексті сталого розвитку, відзначаючи, що наявні українські механізми є фрагментарними та малоефективними в умовах системної нестабільності. У цьому контексті важливим є досвід ЄС, описаний Скорик [8], який доводить результативність інтегрованих підходів до сталого розвитку сільських територій — не лише через агрополітику, а й через соціальні та інфраструктурні проєкти. Корінець [2] також надає приклад практичної реалізації таких підходів у межах локальних громад, демонструючи потенціал міжгалузевої координації.

Ключовим обмеженням для ефективної адаптації елементів САР в українському контексті залишаються інституційна неспроможність та економічна фрагментарність. Палій і Канцедал [5] підкреслюють обмежену готовність інституційного середовища України до повної інтеграції із системою САР, зокрема через нестачу механізмів підтримки малих і середніх сільгоспвиробників. Аналогічну позицію займають Столярчук і Юрій [10], які вказують на недостатню інноваційну активність аграрного сектору як бар'єр для впровадження «зелених» технологій. Системний аналіз викликів і можливостей адаптації САР до українських реалій подають Ковтун та співавтори [1], які також зазначають, що лише комплексна реформа галузевої політики дозволить імплементувати інструменти сталого розвитку ЄС.

Особливої уваги потребує питання фінансування екологічного переходу. Яцун і Вдовенко [12] доводять, що фінансові інструменти, адаптовані до потреб національного ринку, можуть відігравати вирішальну роль у просуванні екологічних ініціатив САР в Україні. Аналіз моделей державної підтримки у світовому вимірі також представлений у роботі Осіпової й Непочатенка [4], які виокремлюють універсальні механізми, що забезпечують баланс між економічною стабільністю аграрного виробництва та екологічною стійкістю.

Попри значну увагу науковців до окремих аспектів САР, більшість досліджень мають обмежене охоплення системної взаємодії між САР, інструментами сталого розвитку та інституційним середовищем України. Зокрема, у роботі Піщенка [6] окреслено лише загальні напрямки гармонізації, однак відсутній механістичний аналіз практик імплементції САР у національну політику. Існують також протиріччя в оцінках ефективності екосхем та ролі фіскальної політики: якщо Butrym et al. [13] вважають їх дієвими, то інші автори вказують на ризики монополізації доступу до таких інструментів крупними виробниками [7], [1]. Таким чином, необхідними залишаються подальші міждисциплінарні дослідження, які поєднають міжнародний досвід САР із українською практикою реалізації політик сталого розвитку.

Методи. У дослідженні використано низку якісних методів аналізу, які дозволили всебічно розкрити потенціал елементів САР та їх застосовність до умов аграрного сектору України в контексті сталого розвитку. Базовим методологічним підходом став системний аналіз, який дозволив розглядати САР не як ізольовану політику, а як багаторівневу

структуру, що включає економічні, екологічні та інституційні компоненти. Завдяки цьому стало можливим виявити зв'язки між окремими елементами політики ЄС (екосхеми, програми розвитку сільських територій, фінансові інструменти) та стратегічними пріоритетами аграрного розвитку України.

Значну увагу було приділено порівняльному аналізу, який дав змогу зіставити структурні елементи CAP з національною аграрною політикою України. Такий підхід дозволив виявити спільні риси й відмінності у підходах до екологізації сільського господарства, підтримки фермерства, а також визначити ключові напрями адаптації. Порівняння базувалося на офіційних документах, нормативно-правових актах і наукових публікаціях.

Для виокремлення актуальних викликів та формування практичних рекомендацій застосовано метод експертного узагальнення, що передбачає критичне опрацювання висновків науковців, а також аналіз чинних програм адаптації та розвитку сільського господарства в Україні. Цей метод дав змогу обґрунтувати практичну доцільність впровадження окремих інструментів CAP в українському контексті. Узагальнення результатів здійснювалося за допомогою дескриптивного методу, який забезпечив логічне представлення ключових аспектів політики CAP та можливих напрямів їх імплементації в аграрну політику України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Спільна аграрна політика ЄС вирізняється дворівневою структурою підтримки, що поєднує економічні та екологічні цілі. Перший рівень CAP (прямі виплати і ринкова підтримка) традиційно забезпечує стабільність доходів фермерів та регулювання аграрних ринків. Нині він доповнений жорсткими екологічними вимогами: базовою кондиційністю (обов'язкові природоохоронні стандарти як умова отримання субсидій) та новими екосхемами — добровільними практиками, за виконання яких агровиробники отримують «зелені» доплати [14]. Другий рівень (розвиток сільських територій) спрямований на інвестиції в сільську економіку, інновації та сталий розвиток. У його межах фінансуються багато-річні агроекологічні заходи (охорона ґрунтів, біорізноманіття, органічне виробництво тощо) та проекти розбудови сільської інфраструктури. Таким чином, екологічна компонента інтегрована в обидва стовпи CAP: щонайменше 25% бюджету прямих виплат спрямовано на еко-схеми, а 35% фондів розвитку села — на природоохоронні заходи. Це відображено у табл. 1, яка узагальнює структуру CAP та її екологічну спрямованість.

Таблиця 1

Структурні компоненти CAP та їх екологічна спрямованість

Компонент CAP	Функціональне призначення	Інтеграція екологічного виміру
Прямі виплати та ринкова підтримка	Гарантування стабільного доходу фермерів; інтервенції для стабілізації ринку агропродукції	<i>Кондиційність:</i> виконання базових екостандартів (збереження ґрунтів, води, мінімізація забруднення) як умова отримання платежів. <i>Екосхеми:</i> добровільні щорічні практики для покращення довкілля, що фінансуються з ~25% бюджету стовпа.
Розвиток сільських територій	Сталий розвиток аграрного сектору та сільських громад; інвестиції в конкурентоспроможність, інфраструктуру та людський капітал на селі	<i>Агроекологічні заходи:</i> багаторічні програми з охорони довкілля (збереження біорізноманіття, відновлення ландшафтів, органічне виробництво). <i>Інші інструменти:</i> компенсації за природні обмеження (гори, посушливі зони), підтримка адаптації до кліматичних змін, які сумарно становлять ≥35% бюджету стовпа.

Джерело: сформовано авторами на основі [9], [13], [14]

САР поступово еволюціонувала від суто економічного механізму підтримки сільського господарства до комплексного інструмента сталого розвитку. Згідно з дослідженнями, сучасна САР акцентує збереження природних ресурсів, протидію зміні клімату та екологізацію виробництва нарівні з продовольчою безпекою. Зокрема, останній цикл САР 2023–2027 рр. закріплює серед ключових її завдань досягнення екологічних і кліматичних цілей ЄС. В результаті екологічний вимір пронизує всі функціональні напрями САР — від умов надання прямих дотацій до програм розвитку сільських територій. Така «зелена архітектура» політики вимагає гармонізації економічної доцільності із вимогами довкілля. Це також підкреслюють науковці, наголошуючи на необхідності формування системи регулювання, що поєднує екологічну доцільність з економічною ефективністю [11]. Іншими словами, екологізація САР не знижує її економічної результативності, а стає новим її функціональним пріоритетом.

Для України як країни-кандидата на вступ до ЄС така трансформація означає, що національна аграрна політика має враховувати структуру та принципи САР. Європейський досвід свідчить про успішність підходу, коли аграрна підтримка ув'язана з досягненням екологічних стандартів [14]. САР стала своєрідним еталоном збалансування агровиробництва і довкілля: гармонізація економічних, соціальних та екологічних пріоритетів вже реалізована в її інструментах. Таким чином, розуміння сучасної архітектури САР (її дворівневої структури та «зелених» функцій) є відправною точкою для адаптації політики в Україні. Врахування екологічного виміру САР у національних стратегіях розвитку сільського господарства сприятиме поступовому переходу до сталих практик і наближенню до європейських стандартів.

Аналіз практик ЄС показує, що екологічно орієнтовані та фінансові інструменти САР стали ключовими важелями реалізації цілей сталого розвитку сільського господарства. До них належать, передусім, механізми прямої підтримки з екологічними умовами та спеціальні програми фінансування «зеленої» трансформації агросектору. Європейські країни вже напрацювали значний досвід запровадження таких інструментів, і цей досвід може бути цінним для України [4]. У табл. 2 відображено ключові екологічні й фінансові інструменти САР та оцінено можливості їх адаптації до українських реалій.

Таблиця 2

**Прикладні екологічні та фінансові
інструменти САР і потенціал їх адаптації в Україні**

Інструмент САР	Зміст та призначення (досвід ЄС)	Можливості адаптації в Україні
Екосхеми (eco-schemes)	Щорічні добровільні практики для агровиробників, що фінансуються з прямих виплат. Спрямовані на поліпшення довкілля (відновлення ґрунтів, скорочення викидів, збереження угідь). В новій САР — один із головних каналів «озеленення» підтримки, ~30% фермерів ЄС обрали екосхеми у 2023 р.	Можливе впровадження аналогічних програм національної підтримки: компенсація фермерам за екологічно дружні практики (органічне землеробство, мінімальний обробіток ґрунту, створення буферних смуг тощо). Це стимулюватиме «зелену» трансформацію українського агросектору та підготує його до вимог САР.
Агроєкологічні заходи (Agri-environment-climate measures, АЕСМ)	Довгострокові контракти (5–7 років) у рамках програм розвитку села. Фінансують збереження біорізноманіття, впровадження ґрунтозахисних технологій, ведення органічного виробництва, підтримку традиційних ландшафтів. Забезпечують компенсацію фермерам за недоотриманий прибуток внаслідок еко-зобов'язань.	Розробка та запуск схожих агроєкологічних програм на національному рівні (за підтримки держбюджету чи донорів). Пріоритет — заходи, актуальні для України: відновлення родючості чорноземів, зменшення хімічного навантаження, збереження заповідних степів. Такі програми можуть бути добровільними для фермерів і співфінансуватися міжнародними фондами в перехідний період.

Інструмент CAP	Зміст та призначення (досвід ЄС)	Можливості адаптації в Україні
Екологічна кондиційність у прямих виплатах	Обов'язкові мінімальні вимоги до отримувачів дотацій (збереження постійних пасовищ, дотримання сівозміни, охорона водних ресурсів тощо). Порушення вимог веде до скорочення виплат. Цей інструмент був запроваджений як «озеленення» CAP 2014–2020 рр., а з 2023 р. інтегрований у систему кондиційності.	Поступове впровадження екологічних вимог до державної підтримки сільського господарства України. Наприклад, ув'язати надання бюджетних дотацій із дотриманням сівозмін, вимог щодо захисту ґрунтів і вод. Це підвищить еколого-економічну безпеку сектору і сприятиме законодавчому зближенню з нормами ЄС.
Підтримка органічного виробництва	Цільові виплати на перехід до органічного землеробства, утримання статусу органічного виробника (часткова компенсація витрат, сертифікації) та промоція органічної продукції на ринку ЄС. Мета — стимулювати екологічно чисте виробництво, покращити родючість земель та здоров'я споживачів.	Розширення програм підтримки органік-сектора в Україні. Збільшення держфінансування на конверсію господарств у органічні, спрощення сертифікації, співфінансування участі виробників у міжнародних органічних ярмарках. Це дозволить реалізувати значний експортний потенціал української органіки та інтегруватися в європейський «зелений» ринок.
Інструменти ризик-менеджменту	Система фінансового захисту фермерів від виробничих і кліматичних ризиків: субсидоване страхування урожаю, фонди взаємодопомоги, механізми стабілізації доходів. Співфінансується з бюджету CAP для забезпечення стійкості аграрного бізнесу перед погодними катаклізмами чи ринковими шоками.	Запровадження агрострахування та страхової підтримки з боку держави. Розробка пілотних програм страхування від посухи, заморозків та воєнних ризиків із частковою компенсацією страхової премії фермерам. Це підвищить кліматичну стійкість сектору і підготує систему управління ризиками до участі в аналогічних механізмах ЄС у майбутньому.

Джерело: сформовано авторами на основі [1], [4], [6], [7], [9], [12], [13]

Як свідчить практика ЄС, наведені інструменти працюють комплексно, посилюючи один одного для досягнення екологічних цілей. Екосхеми, запроваджені з 2023 р., стали інноваційним механізмом швидкого спрямування коштів на екологічно дружні практики; їх бюджетна частка свідчить про високий пріоритет екологічних цілей у CAP [14]. Агроекологічні заходи довели ефективність у поліпшенні стану ґрунтів і біорізноманіття в країнах ЄС, адже мотивують фермерів зберігати екосистемні послуги, отримуючи фінансову компенсацію. Фінансові інструменти у вигляді податкових стимулів також знаходять своє місце: дослідники відзначають, що податкові пільги та субсидії на зниження вуглецевого сліду є критично важливими для успіху Європейського зеленого курсу [13]. Отже, фіскальна політика доповнює безпосередньо CAP, сприяючи розвитку низьковуглецевого сільського господарства.

Важливо, що застосування «зелених» інструментів CAP має як переваги, так і виклики. З одного боку, досвід показує їхню дієвість у стимулюванні екологізації: за оцінками, екосхеми та агроекологічні дотації сприяють поширенню ґрунтоощадних технологій і скороченню використання агрохімікатів. З іншого боку, частина дослідників застерігає про ризики нерівномірного доступу до таких інструментів. Зокрема, існує ймовірність, що великий агробізнес може отримати непропорційну вигоду від «зелених» дотацій, тоді як дрібні фермери менш підготовлені до виконання складних еко-вимог [7]. Подібні застереження базуються на тому, що великі господарства мають більше ресурсів для дотримання умов і підготовки заявок, отже можуть монополізувати доступ до екосхем. Для України ця проблема актуальна через значну диференціацію агровиробників за розмірами. Тому, адаптуючи інструменти CAP, варто передбачити механізми підтримки малих і

середніх фермерів (консультації, спрощені процедури, пілотні проекти), щоб забезпечити рівні можливості участі в екологічних програмах.

Підсумовуючи, екологічні та фінансові інструменти CAP становлять широкий арсенал політик: від прямих виплат із екологічними вимогами до довгострокових природоохоронних зобов'язань і страхових механізмів. Їх успішне застосування в ЄС підтверджує реальність досягнення подвійної мети — підвищення стійкості агросектору та охорони довкілля. Для України цей досвід є дорожньою картою того, які інструменти варто запозичити та адаптувати. Сфокусувавшись на впровадженні екосхем, агроекологічних програм, «зелених» умов підтримки та агрострахування, українська аграрна політика зможе ефективніше інтегрувати принципи сталого розвитку. Важливо врахувати як успішні кейси, так і можливі ризики, щоб адаптація інструментів CAP принесла максимальну користь національному агросектору.

Виходячи з проведеного аналізу, сформовано низку рекомендацій щодо інтеграції релевантних елементів CAP у національну аграрну політику України. Вони покликані забезпечити екологізацію сільськогосподарського виробництва, посилити стійкість галузі та наблизити Україну до стандартів ЄС. Ключові пропозиції узагальнені в табл. 3.

Таблиця 3

**Основні напрямки інтеграції елементів
CAP у політику розвитку агросектору України**

Рекомендований напрям інтеграції	Зміст рекомендації та обґрунтування
Гармонізація стратегічних цілей і стандартів з CAP та Європейським зеленим курсом	Приведення цілей національної аграрної політики у відповідність до стратегічних орієнтирів CAP. Включає імплементацію цілей сталого розвитку, кліматичних зобов'язань та принципів Європейського зеленого курсу. Забезпечить нормативно-правове підґрунтя для екологізації галузі.
Запровадження «зелених» інструментів підтримки	Інтеграція до національних програм підтримки прямих екологічних виплат (аналог екосхем) та агроекологічних зобов'язань для фермерів. Створення фінансових стимулів (субсидій, податкових пільг) за заходи збереження довкілля. Цей крок прискорить перенесення найкращих практик CAP на український ґрунт.
Розвиток інституційної спроможності та рівного доступу	Посилення спроможності українських інституцій впроваджувати нові інструменти: навчання кадрів, створення підрозділів з питань екосхем, удосконалення моніторингу дотримання екостандартів. Паралельно — забезпечення рівноправної участі різних категорій виробників (дрібних фермерів, сімейних господарств) у програмах підтримки через спрощення процедур і консультаційний супровід.
Екологізація землекористування та охорона ґрунтів	Впровадження практик сталого землекористування на національному рівні: законодавче закріплення сівозмін, контроль ерозії, програми відновлення деградованих земель. Орієнтація на збереження ґрунтової родючості та мінімізацію шкоди довкіллю відповідає одному з базових компонентів CAP і усуває існуючу фрагментарність еко-ініціатив в Україні.
Сприяння інноваціям та освітнім ініціативам	Інтеграція елементів CAP повинна супроводжуватися розвитком інноваційного потенціалу сектору. Рекомендується запровадити програми технологічної підтримки (точне землеробство, цифровий моніторинг довкілля) та освітні проекти для фермерів з освоєння сталих практик. Це дозволить подолати нинішній розрив в інноваційній активності та забезпечити ефективне використання нових інструментів.
Комплексний розвиток сільських територій (міжсекторний підхід)	Використання досвіду ЄС у поєднанні аграрної політики з політикою розвитку сільських територій. Створення міжвідомчих програм, що синхронізують аграрні, екологічні та соціальні проекти на селі (розвиток інфраструктури, диверсифікація зайнятості, охорона природи). Такий інтегрований підхід довів свою результативність в ЄС і може підвищити стійкість українських сільських громад.

Джерело: авторська розробка

Гармонізація стратегічних цілей та стандартів Спільної аграрної політики ЄС з політикою України у сфері сільського господарства передбачає офіційне інтегрування завдань CAP та Європейського зеленого курсу до національних стратегічних документів. Зокрема, йдеться про встановлення чітких кількісних орієнтирів щодо скорочення викидів, охорони водних і земельних ресурсів, підвищення енергоефективності — відповідно до рамкових вимог CAP на 2023–2027 роки. Як підкреслює [9], процес наближення аграрної політики України до європейської повинен включати системну гармонізацію законодавчої бази та стандартів. У зв'язку з цим, перегляд економічної стратегії розвитку агросектору з фокусом на екологічні індикатори ЄС є важливою передумовою. При цьому надзвичайно важливо дотримуватися принципу збалансованості між економічними вигодами та екологічною відповідальністю: державна підтримка має спрямовуватися на ті заходи, які одночасно підвищують продуктивність і сприяють покращенню стану природного середовища. Така цілісна гармонізація сприятиме сталому розвитку як українського, так і європейського агросектору.

Запровадження «зелених» інструментів підтримки має стати пріоритетом державної політики в аграрній сфері. На прикладі CAP бачимо, що прямі екологічні стимули для виробників є ефективним засобом формування відповідального агровиробництва. Застосування українських аналогів екосхем (доплат за вирощування покривних культур, ведення органічного землеробства, збереження середовищ для запилювачів) дозволить швидко адаптуватися до екологічних викликів. Одночасно необхідне впровадження програм співфінансування модернізації господарств (закупівля енергоощадної техніки, перехід на екологічно чисті добрива), а також запровадження податкових пільг для тих аграріїв, які знижують вуглецеві викиди. Такі фінансові інструменти мають стати основою зеленої трансформації агросфери України та досягнення кліматичних орієнтирів. У такий спосіб державна підтримка повинна змістити акцент з кількісного нарощування виробництва на якісні параметри сталості, спираючись на перевірені підходи CAP.

Для забезпечення ефективної реалізації нових підходів необхідне нарощування інституційної спроможності органів управління аграрною політикою. Підрозділи Міністерства аграрної політики та продовольства, а також інші дотичні відомства мають бути посилені як кадрово, так і організаційно — зокрема, шляхом підготовки фахівців до роботи з екосхемами, моніторингу їх виконання, аналізу екологічної ефективності, а також користування інформаційними системами ЄС. Як відзначають Палій і Канцедал [5], усунення наявних прогалин в управлінських механізмах є ключовою умовою адаптації до стандартів ЄС. Водночас, важливо подбати про рівність доступу до екологічних програм. Щоб уникнути переваг лише для великих агровиробників, необхідно розробити інструменти участі, доступні для дрібних і середніх фермерів: спростити процедури, запустити інформаційні кампанії, створити консультаційні пункти на базі громад. Таким чином, уся система підтримки має бути справедливою та відкритою для всіх учасників ринку.

Екологізація землекористування та охорона ґрунтів повинні бути винесені на перший план державної політики. Аналіз джерел свідчить про критичну потребу зупинити деградацію ґрунтів, підвищити рівень родючості та знизити ерозійні процеси. Це відповідає одному з ключових пріоритетів CAP — відновленню ґрунтових ресурсів. Доцільним є ухвалення комплексної національної програми з відновлення ґрунтів, що включатиме заходи консервації, стимулювання сівозмін, розвиток агролісомеліорації. Погорелова [7] підкреслює фрагментарність наявних ініціатив і наголошує на необхідності системного підходу. Водночас важливо інтегрувати принципи раціонального землекористування у

регуляторну систему — наприклад, встановлення вимог щодо чергування культур або обмеження монокультурного використання земель. Це дозволить посилити стійкість агровиробництва до кліматичних змін і одночасно покращити екологічний баланс.

Іншою важливою передумовою ефективного впровадження принципів САР є посилення інноваційної та освітньої спроможності аграрного сектору. Потрібно стимулювати технологічні оновлення — впровадження точного землеробства, цифрового моніторингу, інструментів автоматизованого обліку. Паралельно варто впровадити системні навчальні програми для фермерів та управлінців щодо методів сталого господарювання та користування екологічними інструментами. Столярчук і Юрій [10] зауважують, що нинішній рівень інноваційної активності є недостатнім, а отже — гальмує модернізаційний процес. Подолання цього бар'єра можливе завдяки цільовим грантам, партнерствам з науковими установами, розвитку дорадчих служб. Інноваційна підтримка значно підвищить ефективність екологічних інструментів і наблизить галузь до стандартів САР.

Завершальним елементом рекомендацій є забезпечення комплексного розвитку сільських територій. Аграрна політика не може існувати у відриві від ширших соціально-економічних процесів у селі. Європейський досвід демонструє ефективність підходу, коли аграрні програми поєднуються з інфраструктурними, соціальними й освітніми проектами. Україна має взяти на озброєння подібну модель: прив'язувати аграрну підтримку до проєктів з розвитку громад, створення кооперативів, покращення якості освіти й медицини на селі. Активна роль громад у реалізації таких ініціатив довела свою ефективність в рамках низки пілотних проєктів, у тому числі за підтримки міжнародних партнерів. Комплексний підхід дасть змогу не лише покращити якість життя в сільській місцевості, але й зменшити екологічний тиск на навколишнє середовище. У стратегічній перспективі це сприятиме формуванню стійкої моделі розвитку сільських територій, що відповідає стандартам ЄС.

Тому, впровадження системи рекомендацій на стратегічному, інституційному та практичному рівнях створить умови для поступового наближення аграрної політики України до вимог САР. Такі заходи забезпечать екологічну стабільність, підвищення конкурентоспроможності агросектору та його здатність відповідати на сучасні виклики людства.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Європейська модель сільськогосподарської політики є орієнтиром для модернізації виробництва, досягнення сталого розвитку, збереження природних ресурсів та забезпечення соціальної справедливості на селі. Україна, як держава-кандидат на вступ до ЄС, повинна не лише формально зближувати нормативну базу, а й поетапно імплементувати ключові інструменти САР, адаптуючи їх до національних умов.

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати низку висновків. Здійснений аналіз дозволив структурувати ключові елементи САР 2023–2027 рр., акцентуючи увагу на їх екологічній складовій. Було виявлено, що сучасна політика ЄС базується на принципах екоумовності, добровільних екосхем, кліматичних зобов'язань, що робить її надзвичайно релевантною для вирішення викликів українського агросектору, зокрема деградації ґрунтів, надмірного використання ресурсів і викидів парникових газів. Порівняльний аналіз показав, що хоча в Україні вже започатковано деякі інструменти наближення (екологічні програми, держпідтримка органічного виробництва, стратегічне планування), вони фрагментовані й не мають єдиного рамкового бачення, подібного до САР. Було також встановлено, що вітчизняна аграрна політика все ще значною мірою орієнтована на кількісне зростання, а не на якісні критерії сталості. На основі вивчення досвіду ЄС та оцінки національного потенціалу запропоновано рекомендації щодо послідовного

впровадження інструментів CAP в Україні. Зокрема, мова йде про гармонізацію стратегічних документів, запровадження українських екосхем, розвиток інституційної спроможності профільних органів влади, підтримку дрібних виробників, екологізацію землекористування, стимулювання інновацій, а також комплексний розвиток сільських територій. Всі ці заходи повинні реалізовуватись у межах інтегрованої політики сталого розвитку.

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані для розробки національної моделі екологічно орієнтованої аграрної політики, що відповідатиме стандартам ЄС. Запропоновані аналітичні висновки та рекомендації є корисними для Міністерства аграрної політики та продовольства України, органів місцевого самоврядування, міжнародних програм технічної допомоги, аграрних асоціацій та експертного середовища. Вони можуть лягти в основу формування нових механізмів державної підтримки аграріїв, орієнтованих на енергоефективність, охорону довкілля та інклюзивний розвиток. Також дослідження надає концептуальну базу для реформування системи управління агросектором в умовах євроінтеграції.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі інструментів CAP з позиції їх застосування до українських реалій, що дозволило запропонувати структуровану модель гармонізації політик. Новим є також підхід до розгляду CAP не як виключно фінансового інструменту, а як системи багаторівневої взаємодії політик сталого розвитку, що охоплює екологічну, економічну та соціальну компоненти. Крім того, дослідження окреслює білі плями у сфері впровадження екосхем, інституційної готовності та доступності інструментів CAP для малих фермерських господарств, що потребує подальшого аналізу.

Перспективи майбутніх досліджень охоплюють поглиблену оцінку ефективності конкретних екосхем CAP у країнах ЄС та розробку відповідних моделей для України, включаючи фінансові розрахунки та очікуваний екологічний ефект. Також доцільно дослідити соціальний вплив політики екологізації агросектору на зайнятість, добробут і міграційні процеси в сільських територіях. Важливо проаналізувати впровадження цифрових інструментів моніторингу та контролю у сфері агровиробництва — як основу для прозорості та ефективності реалізації нових підходів. Отже, адаптація елементів CAP має розглядатись не лише як технічне завдання, а як стратегічний напрям розвитку українського сільського господарства у XXI столітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковтун, О., Косилович, Г., Андрушко, О., Голячук, Ю., & Стюрко, М. (2024). Європейська політика сталого розвитку сільського господарства: виклики для України. *Економічні горизонти*, (2–3(28)), 119–138. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(28\).2024.305867](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(28).2024.305867).
2. Корінець, Р. (2023). Сільський розвиток: Посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних громад. *Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)*. <https://hromady.org/wp-content/uploads/2023/04/Посібник-сільський-розвиток-.pdf>.
3. Obushnyi, S., Novikov, A. (2024) Influence of IT solutions on ESG real estate development and investment attractiveness of the urban projects. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, №1(13), 96-106. <http://doi.org/10.32750/2024-0110>
4. Осіпова, А., & Непочатенко, З. (2025). Ефективні моделі підтримки сільськогосподарського виробництва у світі та перспективи для України. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*, (16). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15259332>.
5. Палій, М., & Канцедал, Н. (2025). Інституційна та економічна готовність аграрного сектору України до інтеграції в Європейський Союз: сучасний стан і стратегічні перспективи. *Економічний простір*, (202), 230–236. <https://doi.org/10.30838/EP.202.230-236>.
6. Піщенко, О. (2023). Еколого-економічна безпека аграрного сектору. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 314(1), 39–46. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-314-1-5>.
7. Погорелова, О. (2024). Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. *Сталий розвиток економіки*, 1(48), 129–143. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-18>.

8. Скорик, М. (2024). Європейський досвід забезпечення сталого економічного розвитку сільських територій. *Сталий розвиток економіки*, 3(50), 195–202. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-29>.
9. Старікова, Л. (2022). Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства). *ГО «Аграрний союз України»*. http://www.auii.org.ua/media/publications/1894/files/CAP_2023_02_10_12_36_02_818740.pdf.
10. Столярчук, Н., & Юрій, Т. (2024). Аналіз стану інноваційної діяльності України в агросекторі в контексті глобалізації. *Економіка та суспільство*, (67). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-48>.
11. Харченко, Т. (2023). Концептуальні засади «зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору: гармонізація політик України та ЄС. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 34(73), 82–88. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/5_2023/5_2023.pdf#page=88.
12. Яцун, А., & Вдовенко, Н. (2024). Фінансові інструменти сталого розвитку в аспекті моделювання аграрного сектору економіки України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, (5), 230–245. https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4353/4/Yatsun_Vdovenko_Finansovi_instrumenty_staloho_rozvytk_2024.pdf.
13. Butrym, O., Zaruba, D., Yehorova, T., Hranovska, L., & Shablia, O. (2023). The role of fiscal instruments in the implementation of low-carbon agriculture. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 9(4), 141–167. <https://ageconsearch.umn.edu/record/341545>.
14. Zieliński, M., Łopatka, A., Koza, P., & Gołębiewska, B. (2024). The Carpathian agriculture in Poland in relation to other EU countries, Ukraine and the environmental goals of the EU CAP 2023–2027. *Agriculture*, 14(8), 1325. <https://doi.org/10.3390/agriculture14081325>.

Sergiy Obushnyi

PhD in Economics, Associate Professor
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-6936-955X
e-mail: s.obushnyi@kubg.edu.ua

Kyrylo Venher

Postgraduate Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0006-6780-307X
e-mail: kirillvenger@gmail.com

ANALYSIS OF CAP ELEMENTS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT TOOLS APPLICABLE TO THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Abstract. In the context of Ukraine's European integration course, an important strategic task is the adaptation of agricultural policy to the environmental and economic standards of the European Union. The Common Agricultural Policy (CAP), which is the central instrument for regulating the agricultural sector in the EU, plays a special role in this process. The purpose of the article is to comprehensively analyze the key elements of the CAP and sustainable development instruments that can be applied to the Ukrainian agricultural sector, taking into account national characteristics and strategic guidelines for the green transition. During the study, systemic, comparative and descriptive methods were used, which allowed analyzing the elements of the CAP in the context of their applicability to the agricultural policy of Ukraine. The method of expert generalization and content analysis of regulatory and strategic documents was also used. The study revealed that the key mechanisms of sustainable development within the CAP are eco-schemes, differentiated direct support schemes, rural development programs and instruments of institutional support for farming. The CAP instruments were classified according to their relevance to the national conditions of Ukraine and priority areas for their adoption were identified. Particular attention was paid to the possibilities of introducing financial incentives for environmentally responsible practices, as well as harmonizing the regulatory framework in the field of soil protection, climate neutrality and agroecology. Key obstacles to the implementation of CAP approaches in Ukraine were identified — in particular, limited institutional capacity, fragmentation of environmental policy and uneven access of different groups of farmers to support. Specific areas of political and regulatory changes were proposed to enable the gradual adaptation of CAP to Ukrainian realities, including comprehensive modernization of state support, implementation of eco-schemes, strengthening the institutional capacity of specialized bodies and development of educational and advisory programs for agricultural producers. It is summarized that the integration of CAP elements into the agricultural policy of Ukraine is a necessary condition for ensuring the competitiveness of the agricultural sector, reducing environmental risks and achieving sustainable development goals. The scientific novelty lies in the substantiation of the relationship between CAP instruments and national political priorities in the field of agroecology. The practical value of the study lies in the development of specific recommendations for state authorities and agribusiness on the use of CAP mechanisms in the process of transformation of the agricultural sector.

Keywords: eco-schemes; agroecological policy; institutional capacity; state support for farming; investment; sustainable development; harmonization of standards; financing; projects.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Butrym, O., Zaruba, D., Yehorova, T., Hranovska, L., & Shablia, O. (2023). The role of fiscal instruments in the implementation of low-carbon agriculture. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 9(4), 141–167. <https://ageconsearch.umn.edu/record/341545>.
2. Korinets, R. (2023). Rural development: A guide for specialists in agrarian and rural development of territorial communities. *German-Ukrainian Agropolitical Dialogue (APD)*. <https://hromady.org/wp-content/uploads/2023/04/Посібник-сільський-розвиток-.pdf> [in Ukrainian].
3. Kharchenko, T. (2023). Conceptual principles of the «green» economy in the mechanisms of state regulation of sustainable development of the agricultural sector: Harmonization of policies of Ukraine and the EU. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Public Management and Administration*, 34(73), 82–88. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/5_2023/5_2023.pdf#page=88 [in Ukrainian].

4. Kovtun, O., Kosylovych, G., Andrushko, O., Golyachuk, Y., & Styurko, M. (2024). European policy for sustainable agricultural development: Challenges for Ukraine. *Economic Horizons*, (2–3(28)), 119–138. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(28\).2024.305867](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(28).2024.305867) [in Ukrainian].
5. Obushnyi, S., Novikov, A. (2024) Influence of IT solutions on ESG real estate development and investment attractiveness of the urban projects. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, №1(13), 96-106. <http://doi.org/10.32750/2024-0110>
6. Osipova, A., & Nepochatenko, Z. (2025). Effective models of agricultural production support in the world and prospects for Ukraine. *Economic Achievements: Prospects and Innovations*, (16). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15259332> [in Ukrainian].
7. Paliy, M., & Kantsedal, N. (2025). Institutional and economic readiness of the agricultural sector of Ukraine for integration into the European Union: Current state and strategic prospects. *Economic Space*, (202), 230–236. <https://doi.org/10.30838/EP.202.230-236> [in Ukrainian].
8. Pishchenko, O. (2023). Environmental and economic security of the agricultural sector. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 314(1), 39–46. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-314-1-5> [in Ukrainian].
9. Pogorelova, O. (2024). State regulation of the agricultural sector of the economy in the context of ensuring sustainable development objectives. *Sustainable Development of the Economy*, 1(48), 129–143. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-18> [in Ukrainian].
10. Skoryk, M. (2024). European experience in ensuring sustainable economic development of rural areas. *Sustainable Development of Economy*, 3(50), 195–202. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-29> [in Ukrainian].
11. Starikova, L. (2022). The EU Common Agricultural Policy and Ukraine's tasks in the context of European integration (Plan for approximation of policies and harmonization of legislation). NGO «Agrarian Union of Ukraine». http://www.aau.org.ua/media/publications/1894/files/CAP_2023_02_10_12_36_02_818740.pdf [in Ukrainian].
12. Stolyarchuk, N., & Yuriy, T. (2024). Analysis of the state of innovation activity of Ukraine in the agricultural sector in the context of globalization. *Economy and Society*, (67). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-48> [in Ukrainian].
13. Yatsun, A., & Vdovenko, N. (2024). Financial instruments of sustainable development in the aspect of modeling the agricultural sector of the economy of Ukraine. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, (5), 230–245. https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4353/4/Yatsun_Vdovenko_Finansovi_instrumenty_staloho_rozvytk_2024.pdf [in Ukrainian].
14. Zieliński, M., Łopatka, A., Koza, P., & Gołębowska, B. (2024). The Carpathian agriculture in Poland in relation to other EU countries, Ukraine and the environmental goals of the EU CAP 2023–2027. *Agriculture*, 14(8), 1325. <https://doi.org/10.3390/agriculture14081325>.

Стаття надійшла до редакції 04.08.25

Рецензовано 18.08.25

Опубліковано 01.09.2025 р.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.